

Stabilizační doložka

Úvod do problematiky

Stabilizační doložka je smluvním instrumentem včleňovaným zpravidla do dlouhodobých smluv (soukromoprávních a diagonálních), zejména pak do tzv. smluv investičních uzavíraných mezi státem přijímajícím investici (tzv. hostitelským státem) a zahraničním investorem. Vzhledem k tomu, že investiční smlouva zakládá dlouhodobý vztah mezi výše uvedenými subjekty, je zde zvýšený zájem investora na zabezpečení toho, že smluvní podmínky nemohou být jednostranně měněny legislativou hostitelského státu. Zahraniční společnost je totiž oproti suverénnímu státu v nevýhodě, protože ten má zásadně neomezenou pravomoc jakkoli upravit právo na svém území a je tedy v jeho moci měnit i práva a povinnosti vyplývající ze smlouvy. Investor se tedy pomocí stabilizační doložky snaží dosáhnout neutralizace práva hostitelského státu jednostranně měnit podmínky již uzavřené smlouvy a usiluje tak o posílení vlastní právní jistoty.

Účel – cílem této doložky je zajistit, že budoucí změny v legislativě hostitelského státu nezmění původní smluvní podmínky, tak jak platily v době uzavírání smlouvy. Doložka má tedy za úkol ochránit zahraničního investora např. před zvýšením daňového zatížení, zavedením nových kontrol vyplývajících z práva životního prostředí a rovněž i před zrušením samotné smlouvy před přirozeným ukončením její platnosti.

Konstrukce doložky – jak bylo uvedeno výše, je cílem doložky zabránit hostitelskému státu provést legislativní změny, který by mohli mít negativní dopad na uzavřenou smlouvu. Doložky tedy může vypadat např. následovně:

„Smlouva nebude vládou zrušena a podmínky v ní obsažené nebudou změněny žádnou budoucí obecnou ani speciální právní úpravou, administrativními opatřeními ani žádnými jinými akty výkonné moci“

„Pokud se vyskytnou po vstupu v platnost této smlouvy jakékoli změny v národním právu státu, které by měly za následek negativní dopad na hospodářské výhody vyplývající pro investora ze smlouvy, stát zajistí, že investor získá stejné výhody, které by získal, kdyby ke změnám v právním řádu nedošlo“

Kontroverze použití stabilizační doložky

Stabilizační doložka vychází ze statického modelu mezinárodní investiční smlouvy, jejímž účelem bylo přiznat zahraničnímu investorovi maximální ochranu jeho investice. Statický model upřednostňuje pevná, nezměnitelná pravidla, která jsou vydávána buď za pravidla, jež jsou součástí mezinárodního práva, transnacionální právo, *lex mercatoria*, mezinárodní smluvní právo nebo obecné principy právní. Statický model mezinárodní investiční smlouvy a teorie existence nadnárodního právního systému poskytuje investiční smlouvě vysoký stupeň ochrany a současně tedy zajišťuje i maximální ochranu mezinárodní investice. Tento model se však projevuje jako neadekvátní pro regulaci dlouhodobého a dynamického vztahu mezi zahraničním investorem a státem. Nelze jednoduše přijmout tvrzení, že existuje mezinárodní smluvní právo, jemuž podléhají zahraniční investice a které brání suverénnímu státu měnit dle potřeby své národní právo. Národní právní řády sice zdůrazňují zásadu *pacta sunt servanda* jako základní zásadu smluvního práva, je to mu tak ale zejména proto, že se ve vnitrostátních vztazích setkávají zejména s krátkodobými transakcemi mezi přibližně rovnými stranami. Tam, kde strany nemají srovnatelnou vyjednávací sílu, se začaly objevovat odchylky nabourávající statický model smluvní svobody a jeho závaznosti. Stále častěji se tedy objevují názory upřednostňující nahrazení statického modelu modelem jiným, který by více zohledňoval cíle, které investiční smlouva sleduje a kontext, ve kterém smluvní vztah funguje. V mezinárodní investiční smlouvě je totiž jen málo prostoru pro uplatnění doktríny *pacta sunt servanda*. Vhodnější je doktrína pružnosti (flexibility) a to zejména s ohledem na povahu jedné ze stran (stát jednajícím jménem a v zájmu občanů) a dlouhodobost smluvního vztahu, který podléhá jak interním politickým změnám, tak i změnám na regionální i mezinárodní scéně. Ze statického modelu investiční smlouvy vyplývá, že riziko plynoucí ze změny okolností musí být neseno státem. Na národní úrovni však nese riziko neúspěchu sám obchodník. Domníváme se, že není důvod proč by situace na úrovni mezinárodní měla být úplně odlišná. Stát, který zneužije svého suverénního postavení a uvalí na investora nepřiměřená rizika, jej tímto odradí a bude tak sám potrestán tím, že žádné investice ze zahraničí neobdrží.

Pohled zastávající názor, že je třeba nadnárodního systému, který by poskytl závaznost mezinárodní investiční smlouvě je obvykle ospravedlňován na základě politických úvah tvrdících, že tok zahraničních investic do rozvojových zemí je usnadňován udržováním systému zajišťujícím investici bezpečnost a stabilitu. Tato tvrzení jsou však jednostranná v tom, že zdůrazňují obavy pouze zahraničního investora. Tak jako jsou tok zahraničních

investic a výhody, které jej provázejí přínosné pro rozvojový proces, ochrana hospodářské suverenity a zajištění, aby zahraniční investice prospívaly hostitelské ekonomice, jsou důležitými cíly hostitelského státu. Tyto úvahy musejí zůstat na paměti, pokud je stranou smlouvy stát. Zatímco zisk je hlavním cílem zahraničního investora, stát musí brát v úvahu nejen okolnosti platné v době uzavírání smlouvy, ale rovněž i okolnosti, které mohou vyvstat v průběhu její platnosti.

Výhodnější než použít neflexibilní smluvní ustanovení a zmrazit právní stav k určitému datu, je tedy dát přednost vytvoření smlouvy, jež by zabránila budoucím konfliktům, jejichž důsledkem může být zbytečné, dlouhé a nákladné soudní či rozhodčí řízení. Dynamická smlouva by obsahovala doložky, které by usnadnily setkání mezi stranami, kdykoli by došlo ke změnám smluvní rovnováhy, tak aby mohly urovnat vzniklou situaci s ohledem na nastalé změny. Smlouva by se tak stala oboustranně výhodnou po celou dobu svého trvání. Pro dlouhotrvající vztah, ve kterém oba partneři dosahují svých cílů, je totiž přínosnější pokusit se vytvořit doložku flexibilní, než se soustředit na doložku stabilizační a jí podobné. Cílem by tedy mělo být, aby smlouva obsahovala odpovídající mechanismy pro udržování smluvní rovnováhy i při pozdější změně okolností.